

Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku

– Wydział Instrumentalny –

Krzysztof Komendarek-Tymendorf

„Zagadnienia wykonawcze i interpretacyjne *Sonaty* na altówkę solo (1959)

Fiodora Drużynina oraz *Sonaty* na altówkę solo nr 3 op. 135 (1982)

Mieczysława Wajnberga”

Promotor: prof. zw. dr hab. Irena Albrecht

Twórczość Fiodora Drużynina (urodzonego 6 marca 1932 roku w Moskwie) altowiolisty, rosyjskiego kompozytora, jest absolutnie nie odkryta oraz nie popularyzowana zarówno w Polsce, jak i na całym świecie. Ów artysta to jeden z najbardziej prominentnych altowiolistów XX wieku w ZSRR. Był najsłynniejszym radzieckim altowiolistą, kompozytorem, aranżerem oraz pedagogiem. Skomponował wiele dzieł na altówkę, w tym między innymi opisywaną przez twórcę tegoż wywodu *Sonatę* na altówkę solo (1959). Opracowywał również transkrypcje wielu dzieł na altówkę.

Dorobek artystyczny Mieczysława Wajnberga (urodzonego 8 grudnia 1919 roku w Warszawie), jego wkład do światowej kultury jest także bezsprzecznie nieoceniony. Wiele źródeł donosi, iż jest on rosyjskim kompozytorem, mimo tego, że sam uważał się zawsze za Polaka. Zapewne gdyby nie wojna i to, że musiał – w trakcie pobierania nauki w Konserwatorium Warszawskim – uciekać z rodziną w roku 1939, to nie wyjechałby do ZSRR. Artysta został uchodźcą z okupowanej Polski. Czasy stalinowskie w dużym stopniu ograniczały jego autonomię w komponowaniu. Podobnie jak Dymitr Szostakowicz, znalazł sposób na przekazanie rzeczywistości poprzez muzykę.

Sonata na altówkę solo nr 3 op. 135 (1982) Mieczysława Wajnberga jest częścią większego cyklu: czterech sonat na altówkę solo. W tymże zbiorze dzieł, napisanych między rokiem 1971 a 1983, możemy odnaleźć w jego muzyce: nostalgię, smutek, pesymizm, melancholię, mizerność, ironię i żydowskie motywy melodyczne.

Wajnberg w pełni zdawał sobie sprawę z faktu, iż muzyczne pożegnanie Szostakowicza w jego ostatnim dziele, tj. *Sonacie* na altówkę i fortepian C-dur, op. 147 (1975), było prawdziwym hołdem dla altówki.

Muzyka Wajnberga jest równie wartościowa, jak spuścizna muzyczna Szostakowicza. Polski kompozytor jest zapewne niewystarczająco odkrytym geniuszem swojej epoki na świecie, ale niestety, także i w Polsce.

Zarówno Fiodor Drużynin, jak i Mieczysław Wajnberg, związani byli nader zażyłe w ówczesnym czasie z najwybitniejszymi twórcami, już wcześniej wspomnianym Dymitrem Szostakowiczem, ale również z Alfredem Schnittke, Igorem Strawieńskim, Marią Judiną, Anną Akhmatową czy Sergiejem Prokofiewem. Stwierdzić należy, że twórczość Drużynina, Wajnberga i Szostakowicza dała trwałę podwaliny muzyce na altówkę w ZSRR.

Autor, po zaznajomieniu się z powszechnymi materiałami muzycznymi, nutowymi i dostępnymi nagraniami, wytypował dwa utwory, które składały się na punkt wyjścia do pracy badawczej w niniejszej rozprawie doktorskiej:

Sonatę na altówkę solo (1959) Fiodora Drużynina oraz *Sonatę* na altówkę solo nr 3 op. 135 (1982) Mieczysława Wajnberga.

Główną intencją tejże dysertacji jest przedstawienie z perspektywy artysty zagadnień wykonawczo-interpretacyjnych na przykładzie wybranych dzieł.

Pierwszy rozdział poświęcony został przybliżeniu epoki: rysowi historyczno-ideologicznemu, spuściznie altówkowej w ZSRR oraz terminologii formy. Przybliżenie sylwetek kompozytorów w drugim rozdziale było nieodzowne w przypadku artystów o tak nietuzinkowych kolejach życia. Było też podstawą do przyjęcia późniejszych przemyśleń o aspektach interpretacyjnych owych utworów.

W kolejnym etapie rozprawy przeanalizowane zostały kwestie odnoszące się do wytypowanych przykładów muzycznych. Dzieła te zostały przestudiowane w odniesieniu do struktury oraz konstrukcji, jak również wykorzystania składników utworu muzycznego – koloryt brzmieniowy, zagadnienia dynamiczne czy agogiczne. Dalej przedstawione są aspekty techniczne, wykonawcze oraz wskazówki dotyczące interpretacji. Głos altówki jest opracowany w tymże dyskursie pod względem prawej i lewej ręki – smyczkowań oraz aplikatury.

W trzecim rozdziale autor podjął próbę przybliżenia potencjalnemu odbiorcy zagadnień dotyczących wykonawstwa oraz interpretacji wybranych utworów. Wnikliwie opracowany graficznie materiał nutowy obranych pozycji muzycznych pod względem interpretacji, aspektów wykonawczych, dynamicznych, agogicznych bądź propozycji aplikatury i najlepszych smyczkowań, jest załączony w aneksie do tejże pracy.

Do chwili obecnej jest to pierwsza polska próba szczegółowej rozprawy w kwestii opracowania najkorzystniejszego smyczkowania oraz aplikatury głosu altówki w *Sonacie* na altówkę solo Fiodora Drużynina oraz *Sonacie* na altówkę solo nr 3 op. 135 Mieczysława Wajnberga. Dokonane zostało również pierwsze polskie zarejestrowanie audialne pozycji, które z całą pewnością zasługują na stałą swoją obecność w środowisku altowiolowym nie tylko w Polsce, ale i na świecie.

Płyta CD jest dołączona do owego dyskursu, obejmuje nagrane wykonanie powyższych dzieł muzycznych, zarejestrowane w dniu 13 marca 2017 roku w ewangelicko-luterańskim kościele pod wezwaniem świętego Michała w niemieckim Detmold.

Stanislaw Moniuszko Academy of Music Gdansk

– Instrumental Faculty –

Krzysztof Komendarek-Tymendorf

**“Questions of Performance and Interpretation Regarding Fyodor Druzhinin’s 1959
Sonata for Viola Solo and Mieczysław Weinberg’s 1982 Sonata for Viola Solo
No.3, Op.135”**

Promoter: Prof. Irena Albrecht

The work of Fyodor Druzhinin, a Russian violist and composer born in Moscow on 6 March 1932, is barely known both in Poland and around the world. This artist was one of the most prominent violists of the twentieth century in the Soviet Union. He was the most famous Soviet violist, composer, arranger and educationalist. He composed numerous works for the viola, including, amongst others, a piece analysed in this dissertation, Sonata for viola solo (1959). He also transcribed many works for the viola.

The oeuvre of the Polish composer Mieczysław Weinberg, born in Warsaw on 8 December 1919, has equally not been sufficiently appraised for its contribution to world music. Many sources state that he was a Russian composer. However, he always considered himself a Pole. It is almost certain that if not for the war, which forced him and his family to flee the country while he was still studying at the Warsaw Conservatory in 1939, he would not have left Poland for the USSR. The artist became a refugee from occupied Poland. The Stalinist era, to a large extent, restricted his autonomy with regards to composition. Like Dmitri Shostakovich, he found a way to communicate reality through music.

Sonata for Viola Solo No.3, Op.135 (1982) by Mieczysław Weinberg is part of a larger series of four sonatas for the viola solo. In this collection, written between 1971 and 1983, we can discern in his music nostalgia, sorrow, pessimism, melancholy, fatigue, irony and Jewish melodies. Weinberg was also fully aware of the fact that Shostakovich’s musical farewell in his last work, Sonata for Viola and Piano in C major, Op.147 (1975), was a real tribute to the viola.

Weinberg's music is as valuable as Shostakovich's musical legacy. The Polish composer, a genius of his era, is certainly not sufficiently known in the world, which is sadly also the case in Poland. Both Fyodor Druzhinin and Mieczysław Weinberg were closely connected with the most outstanding artists of their time such as the aforementioned Dmitri Shostakovich as well as Alfred Schnittke, Igor Stravinsky, Maria Yudina, Anna Akhmatova and Sergei Prokofiev. It is pertinent to note that the creativity of Druzhinin, Weinberg and Shostakovich produced the foundations for viola music in the USSR.

Having familiarized himself with the most frequently consulted sheet music as well as available recordings, the author has chosen two pieces that form the empirical material for research in this doctoral dissertation: Fyodor Druzhinin's 1959 Sonata for Viola Solo and Mieczysław Weinberg's 1982 Sonata for Viola Solo No.3, Op.135. The main aim of this dissertation is to present the key performative and interpretive questions from the performer's perspective that arise from Druzhinin's and Weinberg's sonatas for viola solo.

The first chapter focuses on the historical ideological context, the Soviet musical legacy of the viola, and a discussion of the terminology for 20th century sonata forms.

Given the composers' unusual vicissitudes of life, the second chapter invites closer scrutiny of the composers' particular biographies. This became the basis for subsequent reflections about aspects of interpretation related to these compositions.

In the next stage of the dissertation, the selected compositions were analysed in relation to their structure and musical components – notably sounds, dynamics and tempo. Later, technical aspects are presented including those regarding performance and interpretation. The sound of the viola in this study has been developed taking into account the right and left hands, bowings and fingering.

In the third chapter the author elucidates key performative and interpretative questions related to the selected compositions. The author has put his own carefully developed sheet music for the compositions in an annex to the dissertation, which includes details of interpretation, performance, dynamics, tempo and proposed fingering.

To date, this is the first Polish detailed study on the best possible viola bowings and fingering for Fyodor Druzhinin's 1959 Sonata for Viola Solo and Mieczysław Weinberg's 1982 Sonata for Viola Solo No.3, Op.135. The study also comprises the first Polish audio recording of the compositions – taking into account the newly researched performative and interpretative aspects – and should be useful to the worldwide viola community.

The CD included in this dissertation contains the author's own recordings of the aforementioned pieces of music, recorded on 13 March 2017 in Saint Michael's Evangelical-Lutheran church in the German city of Detmold.